

Қурбанбаев Исламбек Турсынбаевич
«Жынаят ызамышлыгын қоллау теориясы хэм әмелияты»
қәнигелиги 2-курс магистранты
Бердақ атындагы Қарақалпақ мәмлекетлик университети
Өзбекстан Республикасы, Нөкис.

ӘСКЕРИЙ ЛАЎАЗЫМЛЫЛЫҚ ЖЫНАЯТЛАРЫНЫҢ ОБЪЕКТИВ ХӘМ СУБЪЕКТИВ БЕЛГИЛЕРИ

Аннотация: Бул мақалада әскерий лаўазымлылық жынаятларының объектив хэм субъектив белгилерине хуқықыи анализ берилди.

Гилт сөзлер: Жынаят, жынаят кодекси, әскерий лаўазымлылық жынаятлары, әскерий лаўазымлылық жынаятларының объекти, әскерий лаўазымлылық жынаятларының субъекти.

Qurbanbaev Islambek Tursinbaevich
Graduate 2 course in the specialty
"Theory and practice of the application of criminal law"
Karakalpak State University named after Berdakh
Republic of Uzbekistan, Nukus

OBJECTS AND SUBJECTS OF MILITARY CAREER CRIMES

Abstact: In this article, a legal analysis of the objects and subjects of military career crimes was given.

Keywords: Crime, criminal code, military career crimes, the object of military career crimes, the subject of military career crimes.

Р.Кабуловтың пикиринше, “Жынаят курамы объектив хэм субъектив белгилерден дүзиледи. Объектив (сыртқы) белгилер жынаят курамының объекти хэм объектив тәрепин, субъектив (ишки) белгилер жынаят курамының субъекти хэм субъектив тәрепин характеристикалайды.

Әскерий лауазымлылық жынаятларының объекти хәм объектив тәрепи биргеликте әскерий лауазымлылық жынаятлары ушын жууапкершиликтиң объектив шегараларын яғный белгилерин көрсетип береді.

Илимпазлар әскерий лауазымлылық жынаятларының объекти хакқында пикир жүриткенде түрлише жантасыўлардан келип шығады. Усының себебинен, арнаўлы хәм тиккелей объектти бөлек социал мүнәсибетлер ретинде ажыратыў бул жынаятлардиң әмелиятта және де анық хәм туўры квалификация етиўге жәрдем береді.

Бул ой-пикирлерден келип шығып, хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хәкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыў ямаса хәкимет хәрекетсизлиги жынаятының арнаўлы объекти әскерий басқарыў шөлкемлериниң Қураллы Күшлер потенциалын беккемлеў мәплерине уйқас келиўши, туўры искерлигине, әскерий басшы хәм лауазымлы шахслар ушын белгиленген хызмет ўазыйпаларын әмелге асырыў саласындағы мүнәсибетлер есапланады, деген жуўмаққа келиў мүмкин [1].

Хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хәкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыў ямаса хәкимет хәрекетсизлиги (ЖК 301-статьясы) жынаяттың объекти әскерий басшылар хәм лауазымлы адамлардың әмелге асыратуғын лауазым ўәкиллигиниң орнатылған тәртиби, әскерий басқарыў шөлкемлериниң искерлиги хәм орны, адамлар турмысы хәм ден саўлығы есапланады [2, 279-281].

Юридикалық энциклопедияға көре, әскерий лауазымлылық жынаятлары – әскерий басқарыў шөлкемлериниң искерлигине зыян жеткеретуғын жынаятлар болып табылады [3,67].

Солай екен, хәкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыў ямаса хәкимет хәрекетсизлиги жынаятының түрлес объекти әскерий басқарыў шөлкемлериниң искерлигин қәўипсиз етиўши социал мүнәсибетлер есапланады [4,123].

(Жынаят кодекси 301-статья) Хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хәкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыў ямаса хәкимет хәрекетсизлиги

жынаятының тиккелей объекти Қураллы Күшлерде орнатылған әскерий басқарыу шөлкемлериниң нормал жұмыс искерлигин, олардың абырайын, әскерий басшылар хәм лаўазымлы адамлардың хызмет ўәкилликлерин әмелге асырыуының белгиленген режимин тәмийинлейтуғын социал мүнәсибетлер, қосымша тиккелей объекти пуқаралардың турмысы, ден-саўлығын, өзгелер мүлкиниң қол қатылмаслығын тәмийинлейтуғын социал мүнәсибетлер болып табылады.

Жоқарыдағылардан келип шығып усы жынаяттың объектив тәрәпин төмендегише тәрйиплеу мүмкин: Хүкимет ямаса хызмет ўәкиллигинен ен тысқары шығыуының объектив тәрәпи - әскерий лаўазымлы шахс хызмет майданынан тек арнаўлы бир, әйне ўақытта әмелдеги болмаған жағдайлардағана әмелге асырыуға хақлы болған ямаса жоқары лаўазымда турған яки арнаўлы кепилликли шахс әмелге асырыуы керек болған хәрекетлерди, командир ямаса басқа лаўазымлы шахстың өзине берилген хуқық хәм кепилликлер шеңбериннен көз-көреки, ашық-айдын шетке шығыуы нәтийжесинде Қураллы Күшлериниң мәплерине, әскерий хызметкер ямаса басқа пуқаралардың хуқықлары ямаса нызам менен қорғалатуғын мәпларине көп муғдарда зыян ямаса Көр муғдардағы зыян жеткерийде аңлатпаланатуғын айыплы, хуқыққа қылап қылмыс.

Әскерий лаўазымлылық жынаятлары объектив тәрәпиниң улыўма белгилеринен бири ЖК 301-статьясында берилген болып, ол жағдайда, “Хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хүкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыу ямаса хүкимет хәрекетсизлиги, яғный әскерий лаўазымлы шахс өз хүкимет ямаса хызмет позициясын кери мақсетте пайдаланыўы, хүкимет ямаса хызмет ўәкиллиги шеңбериннен шетке шығыуы, соның менен бирге, хүкимет хәрекетсизлиги Қураллы Күшлердиң мәплерине, әскерий хызметкер ямаса басқа пуқаралардың хуқықлары ямаса нызам пенен қорғалатуғын мәплерине көп муғдарда зыян ямаса Көр муғдардағы зыян жеткерилиўине себеп болса”, деп аталады.

Эскерий лаўазымлылық жынаятлары актив хәрекет ямаса өзине жүклетилген ўазыйпаларын көз-көреки атқармаў - хәрекетсизлик пенен де әмелге асырылады [5,350]. Эскерий лаўазымлылық жынаятларындағы хәрекет, делингенинде лаўазымлы шахстың өз хызмет ўазыйпасы майданынан оған берилген кепилликлерден пайдаланған түрде әмелге асырылатуғын нызамсыз хәрекетлери түсиниледи. Бундай хәрекетсизлик Өзбекстан Республикасы ЖК 301-статьясы (Хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хўкимет ўәкиллигинен тысқары шығыў ямаса хўкимет хәрекетсизлиги) менен квалификация етилиўи мүмкин. Суд әмелиятының анализи хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хўкимет ўәкиллигинен ен тысқары шығыў хўкимет хәрекетсизлиги салыстырғанда көбирек әмелге асыўын көрсетеди. Жынаят жумысларын үйрениў, тийкарынан хәкимиятты кери мақсетте пайдаланыў, хўкимет ўәкиллигинен тысқары шығыў менен әмелге аырыўда болып, хўкимет хәрекетсизлиги менен әмелге асырылған жынаятлар кемрек ушырайды [6,951].

Эскерий лаўазымлылық жынаятларында хәрекеттиң әйне лаўазым ўәкиллиги менен байланыслы екенлиги олардың тийкарғы өзгешелиги, деп есапланыўы керек. Бирақ, жынаяттың нағыз белгисин анықлаў жынаятты квалификация қылыўда арнаўлы бир қыйыншылықлар туўдырады. Бул болса, жынаят объектив тәрәпине салыстырғанда түрлише пикирлерди пайда етеди. Бул әўеле, хўкимет ўәкиллиги түсинигине тийисли болып, бул мәселениң шешилиўи теориялық хәм әмелий әҳмийетке ийе есапланады.

Айырым авторлар эскерий лаўазымлылық жынаятлары тек хўкимет ўәкиллиги шеңберинде әмелне асыўы мүмкин деп есаплайды.

Эскерий лаўазымлылық жынаятлары объектив тәрәпиниң нәўбеттеги зәрүрли белгиси - хәрекет айыпланыўшының хызмет ўазыйпасынан келип шығып әмелге асырылыўы болып табылады. Қылмыстың бул өзгешелиги туўрыдан-туўры нызам текстлеринде баянлаинған. Бул белги бул жынаятты басқа уқсас лаўазымлылық жынаятларынан парықлаў мүмкиншилигин бередиди [7,360].

Пайдаланылган адабиятлар

1. Военное право. Учебник для военно-учебных заведений РФ. Под ред. Кузнецова Н. И. -- М.: изд-во «Военный университет МО РФ, 2014.
2. Ўзбекистон Республикасининг жиноят ҳуқуқи. Махсус қисм. Чизмалар альбоми. -Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2014.Б.279-281.
3. Ўзбекистон юридик энциклопедияси. Масъул муҳаррир: Н.Тойчиев. – Т.: Адолат, 2011. – Б. 67.
4. Преступление и состав преступления. Особенности преступного поведения и уголовного преследования: учеб, пособие для бакалавриата, специалитета и магистратуры / В.В.Сверчков, - М.: Изд.Юрайт,2019,- С.123
5. Борисенко В.М., Егоров К.И., Исаев Г.Н., Сапсай А.В. Преступления против воинской службы / Под общей ред. к.ю.н., зам. председателя Верховного суда РФ Н.А.Петухова. – СПб.:« Юридический центр Пресс». –Б. 350
6. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳ (Қайта ишланган ва тўлдирилган иккинчи нашр.) Махсус қисм /М.Рустамбаев.-Тошкент-“Адолат”,2016.-Б.951
7. Борисенко В.М., Егоров К.И., Исаев Г.Н., Сапсай А.В. Преступления против воинской службы / Под общей ред. к.ю.н., зам. председателя Верховного суда РФ Н.А.Петухова. – СПб.:« Юридический центр Пресс». –Б. 360